

אי אפשר לומר, שהרי:

דלקמן כד ב. אף כך אי אפשר לומר, כי:

מיפלג פליגי בה רבי ישמעאל ורבי עקיבא, וכשנשנית פלוגתא הרי אמר רב שאין הלכה כן.

הא אמר רב חדא זימנא [כבר אמר כן רב פעם אחרת], **דאמר רב: הלכתא כרבי יוסי בן המשולם**.

אלא אדרבי אליעזר בן יעקב, שמא תאמר שבא רב להשמיענו שהלכה כרבי אליעזר בן יעקב בדינו הנשנה במשנה השניה שבפרק זה, אף כך אי אפשר לומר, שהרי:

שנינו במשנה לקמן כה א: שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו, עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרין, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי יוסי: לא בזה התיר עקביא בן מהללאל, אלא שער בכור בעל מום שנשר בחלון ואחר כך מת, בזה עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרין.

כלל הוא בידינו "משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי" [מעט דינים נאמרו משמו במשניות, ואולם קב נקי הוא שהלכה כמותו], ולא הוצרך רב להשמיענו שהלכה כמותו בפרק זה דוקא.⁽¹³⁾

אלא אשער בעל מום, שמא תאמר שהוצרך רב להשמיענו את ההלכה בדין שער בכור בעל מום שנשר ואחר כך שחטו או מת, אף כך אי אפשר לומר, שהרי:

אלא אדרבי שמעון בן גמליאל, שמא תאמר, שבא רב להשמיענו שהלכה כרבי שמעון בן גמליאל השנוי במשנתנו, אף כך אי אפשר לומר, שהרי:

מיפלג פליגי — במשנה לקמן כה א — **עקביא בן מהללאל ורבנן**.

מיפלג פליגי בברייתא, הרי שנינו בברייתא שנחלקו חכמים על רבי שמעון בן גמליאל, ובמקום ששנינו מחלוקת חכמים, אין הלכה כן, כדאמר רב "בר מפלוגתא".

ומשנינן: **לעולם אדרבן שמעון בן גמליאל** שבמשנתנו הוא שאמר רב דהלכה כמותו, ואף שחלקו חכמים עליו בברייתא **הא קא משמע לן** רב: **דפלוגתיה דברייתא לא פלוגתא היא**. כלומר, לא לזה נתכוין רב כשאמר "בר מפלוגתא", אלא לפלוגתא שנשנית במשנה.

שנינו במשנה לקמן כד ב: רבי יוסי בן המשולם אומר: השוחט את הבכור עושה מקום בקופיץ מיכן ומיכן [מסביב למקום השחיטה] ותולש את השער [ואין בזה משום גיזה בבכור שהיא אסורה מן התורה], ובלבד שלא יזיזנו [לשער התלוש] ממקומו. וכן תולש את השער, לראות מקום מום.

ומקשינן: **וזיוון דאמר רב "הלכתא ככוליה פירקין בר מפלוגתא"**, אם כן

אלא אדרבי יוסי בן המשולם שבמשנה

"הלכה כרבי יוסי בן המשולם" למה לי?! כד-א שהרי בכלל מירתו הראשונה הוא?!

13. כתבו התוספות: פעמים שמכל מקום פסקינן הלכתא כרבי אליעזר בן יעקב — וכפי ולפיכך הוצרך לפסוק הלכה

13. כתבו התוספות: פעמים שמכל מקום פסקינן הלכתא כרבי אליעזר בן יעקב — וכפי

ומשנינן: אי אמר רב רק ד"הלכתא בכוליה פירקין", ולא אמר "הלכתא כרבי יוסי בן המשולם", הוה אמינא שמימרתו הראשונה של רב אדרבי יוסי בן המשולם קאי ולא אדרבן שמעון בן גמליאל, ואי קשיא לך: ומאי "בכוליה פירקין" דמשמע: יותר מבידין אחד הלכה כן, אימא לפרש: דרבי יוסי תרתי אמר [שתי הלכות אמר רבי יוסי בן המשולם במשנה דלקמן] ובשתיהן הלכה כמותו — (1)

והייתי אומר דפלוגתא דברייתא פלוגתא היא, וכיון שנחלקו חכמים על רבי שמעון בן גמליאל בברייתא אין הלכה כמותו, ולפיכך:

אשמעינן רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם, כדי לאשמעינן דמימרתו הראשונה אדרבן שמעון בן גמליאל קאי, ופלוגתא דברייתא לאו פלוגתא היא.

מאי ברייתא שנחלקו בה חכמים על רבי שמעון בן גמליאל דמשנתנו? דתניא:

הלוקח בהמה מניקה מן הגוי, הבא אחריו בכור מספק, ואין להוכיח מהנקתה שכבר ביכרה, מפני שמרחמת [אוהבת] אף על פי שאינה יולדת. כלומר, פעמים שלא ילדה אלא שמא הבתה לבן חברתה מניקתו.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: הדבר בחזקתו, שהולד אותו היא מניקה בנה הוא וכבר ביכרה.

וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר:

שנינו בברייתא: הלוקח בהמה מניקה מן הגוי הבא אחריו בכור מספק, מפני שמרחמת אף על פי שאינה יולדת, רבן שמעון בן גמליאל אומר, דבר בחזקתו:

איבעיא להו:

"הדבר בחזקתו" דקאמר רבן שמעון בן גמליאל, היינו דאינה מרחמת — אינה אוהבת כדי להניק — אלא אם כן, יולדת, ובהכרח שבהמה זו ילדה כבר ואינה מבכירה, הא היכא דאוליד חיישינן לרחומי, אבל אם כבר הולידה אין ההנקה ראייה שהולד אותו היא מניקה הוא אכן הולד שלה, כי מאחר שמניקה היא, אפשר שאוהבת היא אף את בן חברתה ומניקתו.

או דילמא: ולד דידה בלבד הוא דמרחמא ומניקתו, אבל ולד דלא דידה לא מרחמא ליה [אין היא אוהבת לעולם כדי להניק אלא את הולד שלה ולא את של חברתה], ואם כן, הולד אותו היא מניקה בנה הוא?

ומפרשת הגמרא: למאי נפקא מינה לידע אם

1. מהרי"ט אלגאזי [לח א] הקשה מסוגייתנו על הכלל שלמד אביו ז"ל מהרא"ש בברכות, שלשון "כל" בלשון חכמים לא יבוא על פחות משלשה. שהרי כאן מבואר דגם על שני דינים

1. מהרי"ט אלגאזי [לח א] הקשה מסוגייתנו על הכלל שלמד אביו ז"ל מהרא"ש בברכות,

תא שמע ממשנתנו ששנינו:

נכנס בתוך עדרו, וראה את המבכירות מניקות, ואת שאינן מבכירות מניקות אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו, או שמא בנה של זו בא לו אצל זו, אלא כל אחת מניקה את בנה —

ואם תמצי לומר שהיולדת מרחמת אף את בן חברתה, אמאי סמכינן שבנה של המבכירה הוא זה ובכור ודאי הוא, והרי ליחוש: דילמא רחומי רחים את בן חברתה!?

ומשנינן: במקום דידה לא שבקא דידה ומרחמא דלא דידה [כשבנה לפניה, לא תעזוב את בנה מלהניקו ותניק את בן חברתה], והספק הוא במקום שאין בנה לפניו.

תא שמע ממה ששנינו בברייתא:

רבן שמעון בן גמליאל אומר: הדבר בחזקתו, והיינו שסומך על ההנקה לומר שכבר ילדה, וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: הנכנס לתוך עדרו בלילה וראה כעשר כחמש עשרה מבכירות ושאינן מבכירות, למחר השכים ומצא זכרים תלויות בשאין מבכירות ונקבות תלויות במבכירות, אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו, אלא תולה הוא שכל אחת מניקה את בנה ואין כאן בכור —

מאי לאו רישא דומיא דסיפא, מה סיפא תלינן את הולד היונק ממנה דודאי דידה

זה הוא בנה או אחר הוא בנה? (2) למלקא עלה משום אותו ואת בנו, ללקות על שחיטת הולד אותו היא מניקה באותו יום ששחט את אמה משום "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", וכך הוא הספק:

אי אמרת דידה מרחמא דלא דידה לא מרחמא [אם תאמר שאין היא אוהבת אלא את ולדה שלה] לקי על שחיטת ולד זה עם אמו ביום אחד, שהרי בהכרח זה הוא בנה.

ואי אמרת: כיון שילדה — דלא דידה נמי מרחמא [כיון שילדה פעמים שאוהבת היא כדי להניק את ולד חברתה] לא לקי על שחיטת הולד עמה ביום אחד, כי שמא ולד חברתה הוא.

תא שמע ממה ששנינו במשנתנו:

רבן שמעון בן גמליאל אומר: הלוקח בהמה מניקה מן הגוי, אינו חושש שמא בנה של אחרת היה, הרי שנוקטים אנו שזה הוא הולד שלה, ואם כן, אם ישחטם ביום אחד ילקה.

ודחינן: מי קתני "אינו חושש שמא בנה של אחרת הוא", דמשמע: זה הוא הולד שלה! ? והרי "אינו חושש שמא בנה של אחרת היה" קתני, והכי קאמר: אינו חושש שמא בנה של אחרת אלא אם כן, היה לה ולד מעיקרא. כלומר, ראה היא בהכרח שלבהמה זו היה ולד, שאם לא כן לא היתה מינקת את ולד חברתה, אבל אין הכרח שולד זה הוא הולד שלה.

2. [יש לעיין: הרי נפקא מינה נמי לענין בכור, וכגון שלקח בהמה מינקת עם ולדה מישראל

שייך לומר לשון "כוליה". וראה גם ברש"ש.

חזיר שברוך אחר רחל ומניקתו, הרי היא פטורה מן הבכורה, שודאי הבכירה כבר, ואסור החזיר באכילה – ואף שאם ודאי בנה הוא היה מותר שכל היוצא מן הטהור טהור – "עד יבא ויורה צדק לכם", ומפרש לה ואזיל.

ומקשינן: "פטור מן הבכורה", כמאן? הרי כרבן שמעון בן גמליאל היא, כי לרבנן אין הכרח שכבר ילדה – (4)

ואילו "אסור באכילה" כרבנן שאין הכרח שהיא ילדתו, ושמה יוצא מן הטמא הוא?!?

ותו קשה: אי כרבנן, מאי "עד יבא ויורה צדק לכם"? "עד שיוודע לך דבר" [עד שיוודע לך כי אמנם היא ילדתו] מיבעי ליה למימר, שהרי אין כאן ספק הלכתי אלא ספק

הוא, שהרי כבר נתבאר שאינה מניחה את בנה ומניקה את בן חברתה, (3) אף ברישא תלינן שאותו ולד אותו היא מניקה ודאי דידה הוא, הרי שאין בהמה מינקת לעולם את בן חברתה.

ודחינן: מידי איריא [וכי מוכרח הדבר להשוות את הרישא לסיפא]? והרי יש לומר: האי הסיפא כדאיתא היינו שודאי בנה הוא, והאי רישא כדאיתא שאינו ודאי בנה אלא ודאי ילדה. –

ומאי "וכן" דמשמע היא היא, אינו כן, כי "וכן" הוא אפטורה דבכורה, שהן ברישא והן בסיפא פטורה היא מן הבכורה, זו מפני שכבר ילדה וזו מפני שילדה נקיבה.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ראה

רובא עדיף" היינו דוקא חזקה בסתמא שאינה באה לא מכח סברא ולא מכח רובא, אלא דאמרינן "העמד דבר על חזקתו", כגון "העמד טמא על חזקתו" וכיוצא בזה, אבל חזקה ד"אין אדם פורע תוך זמנו" דבאה מכח סברא דחשיב כעדים דאנן סהדי שלא פרע ד"הלואי שיפרע אדם בזמנו", עדיף מרובא. ואם כן, הכא נמי, כיון דחזקה זאת דרבן שמעון בן גמליאל היא מכח סברא, דאנן סהדי דלא מרחמא אלא על בנה, הך חזקה עדיפא מרובא, ואזלינן בתר חזקה להתייר. ומסוגיא זאת יש ראייה ברורה לסברת המהרי"ט. וראה גם בחזון איש [בכורות כא ד].

וראה מה שיתבאר בהערה הבאה. ומיהו נתקשה בראשית בכורים [ד"ה ולפי"ז לק"מ]: אמאי דנין הך חזקה ד"לאו דידה לא מרחמא" לחזקה הבאה מכח סברא, ובמה עדיפא מהחזקה ד"רוב בהמות במינן יולדות"? וראה מה שביאר שם.

חבירו, אם הכרח הוא שולד זה בנה הוא ומקריבו, או אינו אלא ספק בכור!?

3. נתבאר על פי לשון רש"י.

4. הקשה מהרי"ט אלגאזי [אות לט]: הא קיימא לן בעלמא "רובא וחזקה רובא עדיף", והכא איכא רובא לומר דחזיר זה נולד מן הטמא, דהא רוב בהמות במינן יולדות וכדאמרינן בחולין עז ב, ואם כן, הכא דלא ידעינן אי חזיר זה ילדתו רחל זו או לא, שורת הדין שנלך אחר רוב בהמות דעלמא שאינן יולדות אלא במינן, ואף רחל זו מן הרוב היא ולא ילדה דבר טמא, ואף דאיכא לפנינו חזקה דכרוך אחריה [כלשון רבי שמעון בן גמליאל "הדבר בחזקתו"], מכל מקום הא קיימא לן דרובא וחזקה רובא עדיף!?

ויישב, על פי מה שכתב מהרי"ט [חלק ב, אבן העזר סימן כז], דהא דאמרינן "רובא וחזקה

מציאותי! (5)

אי סבר רבן שמעון בן גמליאל יולדת מרחמת אף לולד אחר, ואם כן, אף שודאי ילדה — שאם לא כן לא היתה מרחמת — מכל מקום אין הדבר ברור שזה הוא בנה, ואם כן, אסור הוא באכילה, או אינה מרחמת לעולם אלא את בנה שילדה, ואם כן, חזיר בן רחל הוא ומותר באכילה, וזה הוא שאמר "עד יבא ויורה צדק לכם" ויפשוט את הבעיא.

ומקשינן: אי הכי, (7) עד דאשמעינן חזיר, לישמענין טלה ולמילקי עליה משום אותו ואת בנו, [למה נקט רבי יוחנן את הנפקא מינה בספק זה באופן שהיא מניקה חזיר, ולא נסתפק אפילו כשמניקה היא טלה, ולענין מלקות משום אותו ואת בנו, שהוא תלוי בספק זה, וכדלעיל]!?

ומשנינן: חזיר איצטריבא ליה להשמיענו, דאי אשמעינן טלה, הוה אמינא: אם תמצא לומר דסבר יולדת מרחמא דמינה, דלא מינה — לא, [הייתי אומר שאין מקום להסתפק אלא דוקא בטלה, כי בזה יש מקום לומר כיון שילדה מרחמת למינה, אבל אם תניק

וכי תימא: מספקא ליה לרבי יוחנן אי הלכה כרבן שמעון בן גמליאל או כרבנן, והיינו דאמר "עד יבא ויורה צדק לכם" הלכה כמי. הרי אף כך אי אפשר לומר, כי:

אי מספקא ליה — הלכה כדברי מי — אמאי פטורה מן הבכורה, והרי ספק הוא!?

ותו, מי מספקא ליה [וכי מסתפק רבי יוחנן הלכה כמי]? והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתו, הלכה כמותו, חוץ משלש מחלוקות, שהן: ערב, וצידן וראיה אחרונה. (6) ואם כן, הרי פשיטא ליה לרבי יוחנן שהלכה כרבי שמעון בן גמליאל ולמה נסתפק בהיתר אכילת החזיר!?

ומפרשינן: לעולם פשיטא ליה לרבי יונן דהלכה כרבן שמעון בן גמליאל ולכן פטורה היא מן הבכורה בודאי, מיהו לכך נסתפק אם מותר החזיר באכילה, משום דמספקא ליה לרבי יוחנן בבעיא שנסתפקו בני הישיבה לעיל:

הגמרא נראה שהוא ספק ואינו אלא "אסור באכילה"!?

6. מחלוקתם בערב היא בבבא בתרא קעג ב. ומחלוקתם בצידן היא בגיטין עד א. ומחלוקתם בראיה אחרונה היא בסנהדרין לא א.

7. הקשה מהרי"ט אלגאזי [אות לט]: מאי "אי אמרת בשלמא" איכא דפריך "אי הכי", הרי אפילו למאי דסלקא דעתין לומר דמספקא ליה אי הלכה כרבי שמעון בן גמליאל או כרבנן, קשה נמי: עד דאשמעינן חזיר לשמועינן טלה,

5. מבואר מדברי הגמרא, דאף אי קיימא לן כרבנן אין אנו אומרים שודאי חזיר בן חזירה הוא אלא ספק הוא.

ותמהו אחרונים מכאן, על מה שנקטו האחרונים המובאים בהערה הקודמת, דכנגד חזקתו של רבי שמעון איכא רובא שרוב בהמות אינן יולדות נדמה. שהרי אם כדבריהם, כיון שלרבנן אין כאן חזקה, ואפילו רוב אין כאן, וכמו שכתב החזון איש המובא בהערה על משנתנו, אם כן, יש לנו להעמיד את החזיר על רוב בהמות שאינן יולדות נדמה, ויהיה אסור באכילה בתורת ודאי וילקה עליו, ואילו מן

מרחמא [אף לחכמים הסוברים שמרחמת היא ולד של אחר], מכל מקום יש להסתפק: כי מרחמא דמינה דלא מינה לא [שמא אין היא מרחמת אלא את מינה], אך זו שמניקה חזיר ודאי בנה הוא —

או דילמא: דלא מינה נמי מרחמא [פעמים שמרחמת היא אף ולד שאינו מינה].

לאכילה מספקא ליה ואפילו לרבן שמעון בן גמליאל: אם תמצא לומר סבר יולדת מרחמא [ולענין אכילה מסתפק הוא לפי רבי שמעון בן גמליאל להצד שאף אם לא ילדה את זה בדוקא הרי היא מרחמת אותו, מכל מקום שמא אינה מרחמת אלא] דמינה, אבל דלאו מינה — אם לא שבנה הוא — לא היתה מרחמתו ובהכרח שבנה הוא ומותר באכילה —

או דילמא: דלאו מינה נמי מרחמא [אף ולד שאינו מינה הרי היא מרחמתו] ואם כן, שמא לאו בנה הוא ואסור באכילה.

ומסקינן: תיקו!

מתניתין:

רבי יוסי בן המשולם⁽¹⁾ אומר:

חזיר בהכרח שהוא בנה], ולפיכך אשמעינן חזיר ואפילו דלאו מינה נמי, דאיבא למימר דלמא מרחמא [ולכך השמיענו רבי יוחנן את הספק בחזיר, לומר, שאפילו את מי שאינו מינה יש לומר שהיא מרחמת] —

והיינו דאמר רבי יוחנן:

בעי אחאי בריבי [נסתפק אחאי שהיה אדם גדול וחשוב בדורו]:

ראה חזיר שכרוך אחר רחל מהו?

ומפרשת הגמרא את הספק:

מאי קמיבעיא ליה [מה נסתפק אחאי], אילימא לפוטרה מן הבכורה, וקמיבעיא ליה לאחאי: אי הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל ופטורה מן הבכורה, אי הלכתא כרבן הסוברים, אפילו מי שאינה יולדת מניקה אחר. כך אי אפשר לומר, שהרי אם כן: תיבעי ליה טלה, היה לו להסתפק כשמניקה היא טלה, שהרי באופן זה נחלקו רבן שמעון בן גמליאל ורבן.

אלא: כי קמיבעיא ליה לבכורה ואליבא דרבנן, לאכילה ואליבא דרבן שמעון בן גמליאל:

לבכורה מספקא ליה, ואפילו לרבנן דאמרי

בהערה לעיל]. אבל אם עיקר הספק הוא אם לרבי שמעון בן גמליאל יולדת מרחמת, אם כן, לשמועין טלה, שעל ידי זה אנו מבינים עיקר הספק שלו, אבל השתא דנקט חזיר, יש לטעות שעיקר הספק שלו דילמא לא קאמר רבי שמעון בן גמליאל בחזיר, מטעם דרובא וחזקה רובא עדיף [ראה עוד שם].

1. במשניות הנדפסות: "רבי יוסי בן משולם".

דאפשר דהלכה כרבנן ולא לקי משום אותו ואת בנו!?

ותירץ: לפי הסלקא דעתין שאין חילוק בין ילדה ללא ילדה, ועיקר הספק הוא שמא הלכה כרבנן, לא שייך להקשות "לשמועין טלה", דחזיר איצטריך להשמיענו, דאפילו חזיר שאינו מינו ויש רוב לומר שאינו בן הטלה, [כי רוב בהמות במינן יולדות], מכל מקום אזלינן בתר חזקה, ולא בתר רובא [וכפי שנתבאר הטעם